

uben, twee
gers mocht
an f 84.50
n, die de
vorderen.
er onlangs
correspon-
ntrok niet
aar haalde
over, om
dat hem

ar een an-
gelijk ook
igen, en ik
lit district.
lechts een
mocht vin-
k daar de
sprekbeurt
teeren, en
te brengen,
n te winnen
en van toe-

ate althans,
n uit Jexa-
n gelijk een
de banier

Wm.
meerdere

J. Ruijs te
f 30, uit
door Ds J.
or den heer
p; door het
ing f 90.25,
nie f 65.50;
295.25. Aan
giffen in
eerde Kerk
dit te Kra-
Da J. Lang-
leerde) te
den heer A.
reerde van
nere: door
ivere giffen
top f 62.10;
it, van Mel-
en heer K.
nde te Via-
5.50, samen
Ruyter te
f 1.50; door
rksland, Kerk
Herv. Kerk
Goudschalk-
actie van De

Monniken-
de Bijw. f 6;
e Dicksland-

terdam, van

a, uit Zew's
R. te D. van
redactie van
ingmeester.

GSKERK.

KORFF.

ering met de

met de leden

in de Nederl.

lyma-Capita.

ER.

el II. De leer-

stempelband

naaid f 2.90,

uitgegeven,

er Christelijke

VEN. Prijs in

f 3.60. Nog

ter Reformatie

ing der Vrije

genaaid f 1.90

dië.

van eene

geld van

en.

root ver-

tacheerd

len,

was van

rgemees-

TERDAM.

De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 26 Februari 1888. N°. 531.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertentien aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Warmoesstraat 106, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 106, te Amsterdam.
Advertentien: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elken regel meer 10 Cent.
Aanvragen en vermelding van leedgaven en Verlagen van Vereenigingen 10 Ct. per regel.

Het Lijden.

VIJFTIENDE ZONDAGSAFDELING.

IV.

Maar uit Hem, uit gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing.
1 Cor. 1:30.

Wie tomt aan het feit, dat wij, kinderen der menschen (tenzij we in het leven overgezet zijn) van nature onder de eeuwige verdoemenisse liggen, woelt, ook zonder dit te bedoelen, steelsmatig alle vastigheid van onze Religie los. Dat er zonde in ons wortelt, kan niet ontkend, maar hoe kan dit zonder dat God de Heere, die u van voren en van achteren bezet, het weet; en indien Hij het weet, kan Hij het dan weten zonder er een oordeel over te hebben?

Reeds onder menschen kunt gij, die zelf onheilig zijt, niet hooren van een moeder, die haar kind mishandelt, zonder dit sterk te veroordeelen, en hoe wil God, die heilig is, dan kennis hebben van uw zondig bestaan en bedrijs, zonder daarover een veroordeeling in zijn goddelijk hart te hebben?

Hij moet rechtelijk handelen, niet omdat Hij opzettelijk als rechter gaat zitten, alsof dit iets ware dat bij zijn majesteit bijkwam; neen, maar Hij kan uw zonde niet kennen, zonder er een oordeel over te hebben; dat oordeel moet een veroordeeling zijn; en, overmits Hij uw Souverein is, die over uw leven en uw dood vrijmacht gebiedt, en tegen wiens wet uw zonde overtreding was, moet deze veroordeeling voor u een zonnis zijn, waar uw wel en wee voor eenig van afhangt.

Een vonnis nu heette oudtijds doem, en naardien het oordeel, dat in de vierschaar des Heeren HEEREN gesproken wordt, zoo veel hooger staat dan een rechtspraak van menschen, heeft onze schoone taal nu onderscheid gemaakt, en gebruikt ze „vonnis“ voor een oordeel van den menschelijken rechter en „doem“ voor het oordeel dat God spreekt.

Kon dit oordeel, deze „doem“ nu getemperd zijn, en slechts tot kleine tijdelijke straf veroordeelen, zoo zou het bij dit woord „doem“ gebleven zijn. Maar dat kon niet. Het oordeel des Heeren HEEREN kon niet anders dan volstrekt veroordeelend zijn. Omdat het zonde tegen de hoogste Majesteit was, zoo moest ook de „doem“ luiden: De hoogste straf naar lijf en ziel, nu en eeuwig.

Dit nu noemt onze taal: verdoemenisse; het bangste woord dat ze in haar taalchat bezit. Verdoemen is zóó doemen, dat gij er geheel en volstrekt mee weg zijt. Verdoemenisse duidt den toestand aan waarin dit schriklijk feit, dat God u verdoemt, u brengt. En „eeuwige“ verdoemenisse verschert dit nog door de bijvoeging, dat er geen eind aan komt en geen verademing in is. Geen arme man, die naar Lazarus mag komen, om met een druppel aan het uiterste; zijns vingers zijn gloeiende tong te verkoelen.

Er liggen in deze eeuwige verdoemenisse dus drie dingen in. Voor God doemschuld, van God veroordeeld, door God geworpen in den eeuwigen dood. En hier tegenover belijdt nu de Catechismus, dat

de Middelaar „door zijn lijden, als met het eenige zoenoffer, ons lijf en ziele van de eeuwige verdoemenisse verlost en ons verwierf Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven.“

Er staat niet overtollig bij: „Als met het eenig zoenoffer.“ Integendeel deze bijvoeging heeft een rijken zin.

Vooreerst toch heft deze bijvoeging de scheiding op tusschen de kerk vóór en de kerk na de kribbe van Bethlehem. Had Israël „genade, gerechtigheid en het eeuwige leven“ verworven door den dienst der offeranden in tabernakel en tempel, dan had Gods oude bondsvolk een andere Religie gehad dan wij, en begon onze Religie pas met den Pinksterdag. En daarom staat er nu bij, dat dit niet zoo is; dat al Israëls ceremoniën en offeranden niets nutten, tenzij als ziende op Christus; en dat de Middelaar niet alleen voor ons, maar in volstrekten zin, het eenig zoenoffer is. Het heilig Gods-lam, wiens offerande eenmaal geschied en eeuwig en dies ook terugwerkende verzoening heeft teweeggebracht.

Doch er zit meer in.

Is zijn zelopoffering de eenige offerande en het eenig zoenoffer, dan is hiermee tevens alle Arminianisme afgesneden, 't zij dit in kwansuis Protestantischen vorm opdrukt, of het hoofd opsteekt in het Misoffer en de leer der verdienende goede werken. Dit volgt uit „de eeuwige verdoemenisse“ rechtstreeks. Ware er toch in den zondaar nog eenig goed, hoe gering ook, over, dan kon er geen „eeuwige verdoemenisse“ over hem gaan, en zou „eeuwige verdoemenisse“ een ongerecht oordeel zijn. De volstrekte veroordeeling in „de eeuwige verdoemenisse“ sluit alsoo elke onderstelling en mogelijkheid van eenig overgebleven goed, dat een nog levenden wortel zou hebben, uit. En zoo sluit het nitnemend: „Eeuwige verdoemenisse“, en juist deswege geen ander ontkomen dan door het „eenig zoenoffer“ van een, die niet onder dit vonnis lag. Een zoenoffer, machtig om zelfs van eeuwige verdoemenisse te verlossen, maar dat dan ook geheel omringt en gaat buiten hen die onder deze verdoemenisse liggen.

Zoo trekt deze aangrijpende belijdenis opeens de ziel van al hetgeen ze zich zelve mocht inbeelden al. Ze ontbloot haar ganschelijk; werpt haar geheel ter neer en verblijkt haar; en wijst haar nu eeniglijk op dien Eéne, wiens eenig zoenoffer redt.

Deze redding nu raakt „ziel en lichaam“. Ook dit hoort er bij, want Christus heeft „naar lijf en ziele“ geleden, en hier zou geen grond noch oorzaak voor zijn, bijaldien de eeuwige verdoemenisse zich ook bij ons niet over lijf en ziele uitstrekte.

Men vraagt vaak, hoe lichaamelijke straf de ziel bereiken kan. Doch zoo moet de vraag niet gesteld. Als ik overtreed, overtreed ik, en ik ben niet enkel een ziel, maar besta uit ziel en lichaam. Ook een lichaam te hebben is niet iets bijkomstigs, dat mij voor een korte poos gegeven is, maar hoort bij mijn wezen. Een engel moge naar zijn wezen onlichamelijk zijn, een mensch is dit niet. Mensch te zijn beteekent juist, dat ge deel hebt, en dat met uw wezen zelf, aan twee werelden, de ééne zichtbaar en de andere onzichtbaar. Alzoo schiep God den mensch en zoo eerst was hij mensch. Hij

vormde den mensch uit het stof der aarde; bleef in zijn neusgaten de adem des levens, en alzoo eerst werd hij tot een levende ziel. Een mensch in den staat der afscheiding na den lichamelijken dood verkeert derhalve in een verninkten, onnatuurlijken toestand, en deze toestand is slechts voorbereidend voor de ure, waarop ge uw lichaam eens voor eeuwig terugkrijgt. De uitverkorenen zullen in de eeuwige heerlijkheid eens eeuwiglijk in hun lichaam verkeeren, en Christus, hun Hoofd, zal eeuwiglijk in ons vleesch met hen zijn.

Daar nu niet uw ziel zondigt, maar gij, en gij uit ziel en lichaam bestaat, zoo is en uw ziel en uw lichaam schuldig, en beide treft de straf.

Ge zoudt dus niet verlost zijn, als alleen uw ziel van de eeuwige verdoemenisse bevrijd was; ook uw lichaam moet van de eeuwige verdoemenisse ontheven; en daarom is het, dat de straf voor de zonde ziel en lichaam treft, en dat dus ook de Middelaar niet enkel naar de ziel, maar ook naar het lichaam heeft geleiden. En overmits nu in het bloed het leven van ziel en lichaam zich huwt, naar de Schrift, dat „de ziel in het bloed is“ (Lev. 17:11), vat de Heilige Schrift zoo schoon en doorzichtig juist onze verlossing van de eeuwige verdoemenisse daarin saam, dat „onze verlossing is in zijn bloed“, het „bloed des kruisens“.

Is nu ontheffing van „de eeuwige verdoemenisse“ ons genoeg?

Velen meenen ja, en spreken bijna van niets anders. Als ze maar verzoening hebben, zoo beelden ze zich in, dan zijn ze er.

Toch is dit een zeer ongodvruchtige gedachte, en we willen zeggen waarom.

Indien op aarde, in onze wereldsche huishouding, iemand diep in schulden zit, zoodat hij, ook met alles te verkoopen, letterlijk niets betalen kan, en zijn schuldeischer slaat hem aan, en hij wordt gevangenis; natuurlijk dan is al wat die benepen ziel op dat oogeblik begeert, dat een ander voor hem betalen mocht en hem vrij maken. Was hij dus vier tonnen gouds schuldig, zonder iets te bezitten, en komt er iemand die deze vier tonnen gouds voor hem betaalt, zoo ontsluit de cipier de gevangenis en hij gaat vrij uit. Niemand heeft meer iets op hem te zeggen. Al zijn schuld is betaald.

Doch waarom voelt die man zich nu vrij? Hierom, wijl hij de kracht in zich voelde om opnieuw zaken te beginnen, en op die wijs, geleerd door het verleden, alnu op voorzichtiger wijze zaken te gaan doen, en zich een eerlijk stuk brood te verdienen.

Zijn diepste gedachte is dus: Als ik van die schuld maar af ben, heb ik niemands hulp meer noodig, dan dat ik voorts mij alleen wel redd.

Maar zie nu, hoe ongodvruchtig dit wordt, zoo ge dit op den zondaar tegenover God overbrengt.

Hij is schuldenaar aan God, en kan niet betalen. Dies ligt hij onder de eeuwige verdoemenisse. Nu komt de Borg en betaalt voor hem voluit en geheel af. De eeuwige verdoemenisse bestaat nu niet meer. En nu denkt hij, nu zal ik weer kracht hebben, om er mij bovenop te werken, en mij zelven weer een gelukkig bestaan te verschaffen.

Dit is dus de ongodvruchtige en onvrome, ja, diep goddelooze inbedding, alsof gij,

als uw schuld er nu maar af was, voorts wel kracht in u bezat, om u zelf een eeuwige gelukzaligheid te verwerven.

Ongodvruchtig in tweeërlei opzicht:

Vooreerst toch mag men bij wijze van beelddraak onze schuld voor God wel bij een betaalsom vergelijken, mits men nooit vergeet, dat het een vergelijking en niets meer is. Het is toch niet waar, dat onze schuld voor God evenals een betaalsom buiten onzen persoon zou omgaan. De zonde heeft onze persoon aangetast; kleeft in onzen persoon; heeft heel onzen persoon ontsteld en alle kracht in ons gebroken. En zoo komt het, dat een zondaar, die deel in het Zoenoffer van het heilig Gods-lam krijgt, niettemin zondaar blijft tot zijn dood toe. En dit nu ziet ge goddelooslijk voorbij, zoo ge denkt: Voor mij is betaald, dus ben ik weer vrij man in mij zelf. Ja, in Christus zijt ge vrij man; maar in u zelven geenszins.

En in de tweede plaats is dit ongodvruchtig gedacht, omdat ook al waart ge in uw persoon van alle inwonende zonde af, het toch geen schepsel ooit betaamt, om zich in te beelden, als had hij een bron van kracht in zich zelf. Neen, kracht hebt ge, ook van de zonde afgereken, niet. Ge zijt geen bron. In uw ziel vloeit niets en kan niets vloeien dan een afgeleid beekje. De bron is in God, en gij blijft dus verloren, tenzij uit de Springader des eeuwigen levens het leven u toevloeie.

Zeer godvruchtig en vroom leert daarom onze Heidelbergse Catechismus, dat Christus ons (tweeërlei) verwerven moet: 1°. de verlossing van de eeuwige verdoemenisse door zijn bloed; maar ook 2°. de gift van „de genade, de gerechtigheid en het eeuwige leven“.

Van het eerste is thans genoeg gezegd, we bepalen ons nu alleen tot het laatste. En dan zij opgemerkt, dat Christus, die God was en is en blijft, als God natuurlijk alle gunste Gods, alle gerechtigheid en alle eeuwige leven bezat en bezit en bezitten zal eeuwiglijk.

Maar dit baat u niet.

U baat alleen datgene, wat Christus als mensch, als uwe natuur deelachtig, in uw natuur, als uw Hoofd en uw Heere, niet voor zich, maar voor zijn volk bezit.

En in dit opzicht nu bezat uw Middelaar toen hij in de kribbe van Bethlehem lag niets. En al wat hij nu bezit, heeft hij verworven. Verworven door strijd en verzoeking. Verworven door worstelen en lijden. Verworven door het volbrengen onder tegenstand en aanvechting, van de Wet Gods.

Daarom legt de Heilige Schrift zulk een nadruk op de gehoorzaamheid Christi. Gehoorzaamheid nu is wetsvolbrenging. En zoo heeft hij, hoewel hij de Zoon was, en dus als Zoon van God alles bezat, naar zijn menschelijke natuur alles verworven.

Ware, om dit onderstellenderwijs uit te spreken, alleen een zoenoffer te brengen geweest, zoo zou de Middelaar terstond bij het ontvaken van zijn menschelijk bewustzijn zijn kruis hebben kunnen zoeken en voor ons zijn bloed hebben kunnen vergieten.

Maar juist omdat het zoenoffer nog iets anders inhield dan rantsoen en ook het verwerven bedoelde van een schat van eeuwige gerechtigheid en eeuwig leven voor de zijnen, daarom moest hij eerst al die jaren lang de verzoeking doormaen, den strijd

des levens strijden, en de wet Gods voor ons volbrengen.

Dit is het onderscheid, dat onze vaders steeds maakten tusschen zijn *lijdelijke* en *dadelijke* gehoorzaamheid. Zijn *lijdelijke* gehoorzaamheid, d. i. het lijden, dat hij in gehoorzaamheid aan Gods wil onderging, verlost van zonde, maar de *dadelijke* gehoorzaamheid verwierf de gerechtigheid. *Lijdelijke* gehoorzaamheid is gehoorzaamheid *in wat hij leed*; de *dadelijke* gehoorzaamheid is gehoorzaamheid *in wat hij deed*. Art. 22 van onze belijdenis drukt dit laatste aldus uit: „ons toerekenende alle zijne verdiensten, en zoo vele heilige werken als hij voor ons in onze plaats gedaan heeft.“

En hierdoor nu is het geschied, dat onze Middelaar niet alleen „de straffe droeg, die ons den vrede aanbrengt“, maar dat hij ook bovendien nog verwierf „genade, gerechtigheid en eeuwig leven“, die hij nu, niet als God, maar naar zijn menschelijke natuur, bezit; niet voor zich zelf, maar voor ons als ons Hoofd; zoodat een iegelijk, die door het geloof aan dit Hoofd verbonden is, nu niet alleen niet verloren gaat, maar ook het eeuwige leven heeft.

Toch wachtte men zich hierbij voor te sterke scheiding. Wat *Jezus* voor ons leed en voor ons deed, zijn „lijdelijke“ en „dadelijke“ gehoorzaamheid, zijn wel onderscheiden, maar niet gescheiden. Ge moogt dus niet zeggen: Tot op het Kruis was het *dadelijke* gehoorzaamheid, en toen wierf het *lijdelijke* gehoorzaamheid. Hij leefde dus om mij de gerechtigheid te verwerven en de wet voor mij te volbrengen, en stierf om mij het rantsoen te verworven. Met zulk een voorstelling toch zoudt ge uiteenrukken wat saamhoort.

Neen, de Middelaar leed „al de dagen zijns levens op aarde“, zoodals ons eerste artikel aantoonde, en ook in al dit lijden was tevens een daad. Beide zijn ineen gemengd. Ze vloeiden door elkander en zijn ineen gevlochten. En nergens mogen wij een scheidslijn trekken, om te zeggen, dat dit nu wel lijden maar geen wetsvolbrenging, of ook wel wetsvolbrenging maar geen lijden was.

Doordien Jezus gekomen is in onze menschelijke natuur en in de gelijkheid des zondigen vleesches, kon er geen wetsvolbrenging voor hem zijn, die niet tevens een lijden in zich sloot. En daarom houdt de Catechismus het rechte spoor, die hier bij het „geleden“ de „dadelijke“ gehoorzaamheid inbrengt, en ook „de genade, de gerechtigheid en het eeuwige leven“ uit het zoenoffer, als het hoogtepunt zijner zelfsofferande afleidt.

Dat nu „genade, gerechtigheid en eeuwig leven“ alzonderlijk genoemd worden, is niet een zinloze woordenreep.

„Eeuwige leven“ is de toebedeeling van eeuwige gelukzaligheid. Om die toebedeeling te kunnen erlangen, moet het kromme in uw ziel recht zijn gezet; en dit is de *gerechtigheid*. En om aldus gelukzaligheid in het reine hart te kunnen smaken, moet de gunste en de liefde Gods u toevloeien, en dat is zijn *genade*.

Genade is, dat waar het eerst vreezen en vluchten was, nu de liefde komt en de trekking naar den Eeuwige. Gerechtigheid dat het in uw ziel niet meer strijdt tegen God, maar loopt in het goddelijk spoor. Eeuwige leven, dat u gelukzaligheid toekomt, waar de rampzaligheid van u vlood.

Het Calvinistisch karakter van den Heidelbergischen Catechismus.

DOOR
DR. A. ZAHN.

De oude Gereformeerde formulieren werden aan het einde der vorige eeuw terzijde gelegd. In de nieuwe wordt bij de voorbereiding ten Avondmaal gezegd: „Door Christus' dood hebben wij een zekere aanleiding tot een goede welgevallen wandel, dat wij met een gerust geweten en een gemoed, vrij van allen twijfel, den weg der ware deugd, waarop Jezus zelf ons voorgedaan is, kunnen wandelen. Toen de kroonprins Frederik Wilhelm onder den hofprediker Fr. Sam. Gottfr. Sarch in 1787 zijne geloofsbelijdenis aflegde, stonden de waarlijk Gereformeerde gedachten reeds zeer ver op den achtergrond. Van de leer der voorbeschikking is geen sprake meer. De prins houdt de Lutherse kerk voor even goed als de Gereformeerde, doch de laatste niet de Heilige Schrift het meest in overeenstemming. De uitvoerige bespreking van de leer der voorbeschikking herinnert aan de Gereformeerde dogmatiek; Christus' eeuwige offer der verzoening wordt beloden; zijne opstanding en wederkomst ten gerichte eveneens. Reeds is alles zeer mager geworden. De Sacramenten zijn treurende gedenktekenen van de liefde Gods en de weldaden der verlossing door Christus. De opgeschroefde, de helle klanken klonken door alles heen; de hernieuwing

der doopbeloften maakt voor eenig vrij van alle zonden en ongerechtigheid.

Men staat op den drempel van het rationalisme. De geloofsbelijdenis des keizers (in 1879 weer verschenen) veroorlooft de eerbied niet te bespreken.

„De mensch is bestemd, om naar de volmaaktheid te streven.“ Toen Frederik Wilhelm II, walgende van de dorheid van het rationalisme, opgewekt door het voorbeeld van de Engelse kerk, aan zijn volk het eeuwige en onveranderlijke van het Christendom in een vasten liturgischen regel teruggeven wilde, heeft hij meer van de oud-Brandenburgische kerkenordeningen van 1540, 1572 en 1578 en van eenige andere Duitse gebruik gemaakt, dan van de Pruisische Gereformeerde en den Heidelbergischen Catechismus. De kerkenagende, die hijzelf met groote zorg samenstelde, heeft hier en daar wel oud-Gereformeerde klanken, maar tegen haar verkeerde verdeling der tien geboden, den altaardienst, den doopvorm enz. is van Gereformeerde zijde ernstig geprotesteerd.

Toen zijn groote zoon in diezelfde geboden zijn hart uitstortte in de dagen, dat hij belijdenis deed, heeft hij dikwijls de grondgedachten der oud-Evangelische geloofsbelijdenis uitgesproken: „Versterk in mij, o Heere, dat ééne, dat waar is, het gevoel van mijnen staat tegenover U, mijn onzettende onwaardigheid tegenover uw almachtige barmhertigheid. In zijn kristallijne denkbeelden over het presbyteriaanse, zooda hij dat zoo meesterlijk in de briefwisseling met Bunsen uitsprekt, leeft hij geheel in datgene, wat eens de edelste geesten zijner kerk vervulde.

Zijn broeder Wilhelm heeft den zegen zijner voorvaderen Coligny en van alle Gereformeerde vluchtelingen

geogast; een schitterend bewijs, hoe God vergeldt. De Duitse keizers belijden de Gereformeerde belijdenis. Dit heeft de minister Von Müller eens verklaard tot gunststelling van de Gereformeerden.

Dit heeft het hoogste gerechtshof van het rijk uitgemaakt, toen het den 28sten September en den 12den December 1881 verklaarde: „De Unie bracht geen verandering in de bestaande confesie. Een Gereformeerde gemeente bleef Gereformeerde, een Lutherse Lutherse.“

Daarom is de Domkerk te Berlijn Gereformeerd en haar Catechismus de Heidelbergse.

Drijmoedige aanspraak aan 3.9 Prins van Oranje Willem II.

DOOR
M. TEELINCK.

Mijnheer! Zoo de God der Goden en de Heere der Koningen, die de verborgenheden openlaart (Dan. 2:47), nu onmiddellijk door de dienaars van Christus en de uitdeulers der verborgenheden Gods (1 Cor. 4:1) sprak als in de voortduren door de profeten (Hebr. 1:1). Hij zou ons, zijne gezanten van Christuswege (2 Cor. 3:20), gelasten, tot Uwe Hoogheid te zeggen van uwe voorvaderen, gelijk de Heere der heerschers Nathan den zieder (1 Sam. 9:1) voor het aangezicht van koning David liet zeggen: „Ik ben met hen geweest overal, waar zij henen-gaan zijn; Ik heb alle hunne vijanden uitgeroeid van voor hun aangezicht, Ik heb hun eenen naam gemaakt, gelijk de naam is der grooten, die op aarde zijn (1 Kron.

17:8). Ik heb hen omgord met kracht ten strijde, Ik heb voor hen doen nederbukken, die tegen hen opstonden.“ (Ps. 18:40). De Heere, die weet het! Israel zelf (Jes. 22:22) en alle inwoners onzer vaderlands moeten het bekenen, dat de sterke God (Ps. 62:12) drie kloeken hielden (1 Kon. 7:7). Prins Wilhelm, Prins Maurits, Prins Hendrik, verwekt heeft als verlossers (Richt. 3:9), die ons door den zegen des Heeren verlost hebben (Spr. 10:22) van de hand van allen, die ons verdrukten (Richt. 6:9). Wanneer onder doodsvijanden ons omringd (Ps. 17:9), hunnen mond tegen ons gesperd hadden, als een verschurende en brullende leeuw (Ps. 22:14), en over ons voortvaderen uitriepen tot hunne mannen des bloeds, de inquisitie-meesters en wreede Spanjaarden: „Ontbloot ze, ontbloot ze tot hunne fundamenten toe (Ps. 137:7), gij zult u niet ontfemen over de vruchten hunner schoots, uw oog zal de kinderen niet verschonen (Jes. 13:18), maar die voor hunne oogen verpletteren, hunne huizen plunderen, hunne vrouwen schenden (vs. 16). Stelt het land tot zene verwoesting (vs. 9), ontfemen hunne privilegien, verbrandt al hunne steden, mannen, vrouwen en kinderleken (Deut. 3:6), laat niemand overblijven (vs. 3) van al deze grenzen, werpt die ketterische menschen (Eil. 3:10), geeft hen te vuur en te zwaard op.“

Hierdoor werd te dien dage een groote vervolging tegen de gemeente van Nederland, zoodat onze voorouders verstrooid werden door de landen van Frankrijk, Duitsland en Engeland (de echte Gereformeerden waren als een verjaagde ree en als een schaap, dat niemand vergadert).

DE GAAY-FORTMAN.